

Introducció a l'estudi de la democràcia

Francesc Mezquita Broch i Pascual Mezquita Broch *

1. Introducció

La intenció de la present unitat didàctica és perfeccionar i aprofundir el coneixement que l'alumnat té del sistema democràtic i el seu funcionament. Actualment dins de l'actual sistema educatiu no apareix d'una manera expressa i concreta una unitat de semblants característiques dins de qualsevol assignatura del currículum de primària, secundària, batxillerat o cicles formatius. Tanmateix val a dir que apareix com un tema transversal dins d'assignatures com Ciències Socials: Geografia i Història (als diferents nivells educatius), Ètica i Educació per a la Ciutadania (ESO) i Filosofia (batxillerat).

Parlar de la utilitat de l'estudi del sistema democràtic i dels seus valors, no té sentit per als grups de població espanyola que per la seua edat han viscut la manca d'aquests; però no podem dir el mateix per als grups més joves que només han conegut la democràcia com un únic sistema i per tant és difícil per a ells fer la comparació amb altres sistemes d'organització de la vida política. Per això, el nostre estudi incideix tant en la definició del que és la democràcia i la seua evolució històrica com la comparança amb altres sistemes perquè l'alumnat arribe a la conclusió famosa de Winston Churchill: la democràcia és el menys dolent dels sistemes polítics.

La manera com està confeccionada la unitat didàctica és molt senzilla tot atinent a la diversitat d'alumnat i als nivells a què s'adreça la proposta. Així al principi de cada capítol apareix una breu introducció teòrica a la qual segueix una sèrie de documents de diferents tipus (textos, mapes, il·lustracions), a partir dels quals es pot treballar a classe d'una manera més pràctica. Aquests documents van acompanyats de diverses qüestions que incideixen sobre l'exposició teòrica prèvia o inicien l'estudi d'una altra de nova que es deriva de l'anterior. També s'ofereix la possibilitat de treballar altres tipus de documents visuals (pel·lícules) o sonors (cançons), amb la seua corresponent guia didàctica.

---

* Francesc Mezquita Broch és catedràtic de Geografia i Història de l'IES Francesc Ribalta. Pasqual Mezquita Broch és doctor en Història i professor de l'IES Vicent Castell.

Ribalta. Quaderns d'aplicació didàctica i investigació, núm. 16 (desembre 2009), ps. 47-80.

© IES Francesc Ribalta · Castelló de la Plana · ISBN: 978-84-692-8275-5.

<http://www.iesribalta.net/revista>

La present unitat didàctica té els següents objectius generals i específics:

- definir les característiques del sistema d'organització política conegut com "democràcia",
- conèixer el vocabulari polític necessari per a entendre tant el sistema democràtic com els altres,
- descobrir i descriure les diferents formes de participació democràtica, així com la necessitat de participar a les diferents manifestacions democràtiques,
- analitzar l'evolució històrica del sistema democràtic i reconèixer els principals personatges i esdeveniments històrics relacionats amb la democràcia,
- entendre que la definició del concepte "democràcia" no ha estat immutable sinó que ha sofert modificacions durant el transcurs de la seua evolució històrica,
- conèixer altres sistemes d'organització política i comparar-los amb la democràcia,
- valorar críticament l'actual marc polític democràtic espanyol i analitzar les possibilitats d'aprofundir i augmentar el sentit democràtic d'aquest marc i fer comprendre que la democràcia és el millor sistema d'organització política.

2. Característiques de la democràcia

Les nacions tenen una manera d'organitzar-se en tots els àmbits de la vida. És el que anomenem sistema polític. Però tots els sistemes no són iguals, l'aplicació d'un sistema o d'un altre està en relació amb una sèrie de circumstàncies històriques i condicions sociopolítiques i culturals que finalment han fet possible el sistema. Però aquesta relació no té un caràcter determinant de causa-efecte, sinó que en cada cas hi ha una conjuntura que de vegades dona diferents respostes. La **democràcia** és un d'aquests sistemes.

2.1. La igualtat i la llibertat

Els trets característics més importants són la **igualtat** i la **llibertat** que juntament amb la fraternitat apareixen com els grans reclams de la Revolució Francesa. D'ara endavant aquests trets formaran part essencial de la relació de drets individuals que apareixen en totes les constitucions i els codis civils del món occidental.

Però aquests dos conceptes es poden fàcilment manipular. Durant molt de temps, per separat, personatges públics i governants els han utilitzat fraudulentament per al seu profit.

En l'*Enciclopèdia* (segle XVIII) hi ha una definició de llibertat civil que ens podria aclarir el seu vast contingut:

Però la llibertat és el dret a fer tot el que les lleis permeten, i si un ciutadà pogués fer el que prohibeixen, ja no hi hauria llibertat, perquè tots els altres tindrien aquest mateix poder. És cert que aquesta llibertat es troba sols en governs moderats, és a dir, en els governs la constitució dels quals és tal que ningú no està obligat a fer res que la llei no l'obligue i a no fer alguna cosa que la llei li ho permeti.

Respecte a la igualtat natural també diu de manera significativa:

En l'estat natural els homes naixen sens dubte en la igualtat, però no sabrien romandre'n; la societat es la fa perdre i sols tornen a ser iguals gràcies a les lleis.

Segons aquestes opinions de l'Enciclopèdia, podem deduir que no és gens fàcil gestionar la llibertat i la igualtat per part dels poder de l'Estat en una societat, en primer lloc perquè podem tenir una opinió diferent d'aquests dos conceptes, en segon lloc perquè encara que de forma natural naixem lliures i iguals, la tendència dels diversos poders de la societat no va pel mateix camí, sinó tot el contrari.

Exercicis

---

1. Creus que en la societat actual es pot viure en absoluta llibertat? Per què?
  2. Explica si el poder que exerceixen persones, institucions, governs representen d'entrada algun tipus de retall a la llibertat individual.
  3. Creus que la democràcia pot gestionar bé el desenvolupament de la igualtat i de la llibertat dels ciutadans? Per què?
  4. Explica amb exemples la tendència dels diversos poders de la societat contrària a aquestos conceptes.
  5. Explica en poques paraules que és l'Enciclopèdia.
-

2.2. La representació política

En algunes polis gregues al segle V aC, els ciutadans es representaven a ells mateixos en les assemblees, que eren l'òrgan de poder sobirà d'aquelles ciutats-estat.

Actualment a causa de, entre altres coses, la gran quantitat de població dels estats, els ciutadans n'han de ser representats per altres en les institucions sobiranes de govern com el parlament.

D'altra banda, com que la gent pensa de diferent manera respecte a les solucions dels problemes de la societat, mai no es posaria d'acord, així cada persona o grup de persones (partits polítics) voldria una cosa, per aquest motiu es fan les eleccions i cadascú elegeix aquell que proposa la solució que més el convenç.

Ara bé, tothom ha de tenir dret a escollir (votar) en les eleccions? Ací entraria el debat sobre la llibertat i la igualtat que s'ha exposat abans. Si tothom és lliure i igual davant de la llei, té dret a votar. Això s'anomena en política el **sufragi universal** i és la postura que planteja la **democràcia**.

Però no tots pensem de la mateixa manera. Al segle XIX, que és el segle de la formació de la burgesia o de les classes mitjanes de la societat moderna, totes les burgesies defenien un concepte particular de llibertat, pel qual, a partir d'aquella llibertat, en teoria tothom podia assolir una posició econòmica benestant (és el que s'anomena ascens a l'americana). Per tant si qualsevol persona lliure podia arribar

a tenir una certa riquesa, en la societat que estaven organitzant, sols tindria dret a votar aquell que tinguera un cert nivell econòmic (**sufragi censatari**). En aquest últim cas no tots podrien votar.

També s'ha de tenir en compte un altre argument, els obrers de les fàbriques de la creixent Revolució Industrial cada vegada eren més nombrosos, i les seues opinions en els problemes laborals eren molt diferents a les dels amos, per tant els conflictes entre ells eren cada vegada més freqüents (vagues, manifestacions, etc.). No convenia als amos, que formaven part de la burgesia i del poder polític, atorgar el vot sense més a tos aquells homes lliures, i menys a les dones, que encara estaven en una posició de més desigualtat en molts àmbits de la vida, no sols en el polític.

El sufragi censatari que donava el vot a molts pocs homes (2%) va ser la solució electoral que va defensar el **liberalisme polític**, que era el pensament predominant en les classes mitjanes benestants que dominaven els pilars de la producció i les finances.

Exercicis

---

1. Explica les raons dels defensors del sufragi censatari.
  2. Explica de quina manera la democràcia podia ser una amenaça per a les classes benestants en la Revolució Industrial.
  3. Fes un treball de recerca sobre la vida i les idees de l'escriptor que va definir el liberalisme: Adam Smith.
-

2.3. El marxisme

K. Marx i F. Engels van publicar el 1848, el Manifest Comunista un text que tenia una finalitat divulgadora adreçat entre altres a tots els obrers del món. El Manifest aporta algunes idees definitòries del marxisme, com l'antagonisme entre la burgesia i el proletariat vers la conquesta d'una societat sense classes, socialista; la idea de l'explotació d'una classe per una altra, de l'obrer per l'amo fins a l'emancipació o l'alliberament d'aquesta explotació mitjançant la lluita de classes; el sentit de l'abast mundial de la revolució, o el fet que la producció de la vida material constitueix la base de tota realitat humana, encara que juntament amb la base, dependent d'aquesta i amb certa capacitat de reacció sobre aquesta, existeixen altres elements: organització social i política, cultura, ideologia i religió. Tots aquests elements constitueixen la superestructura.

El pensament marxista es desenvolupa de forma simultània a la Revolució Industrial i va formant les seues idees al calor d'aquesta revolució, alimentant-se de les experiències econòmiques i polítiques que genera, de l'imperialisme colonial. No s'ha d'oblidar que el creixement de les burgesies i de les seues empreses s'aconsegueix amb el suport ideològic del liberalisme. El conjunt d'aquesta situació causarà una profunda impressió en els pensadors marxistes, els quals faran una crítica de tot el sistema. Principalment el marxisme significa la crítica al sistema establert pel liberalisme en tots els seus vessants.

La indústria moderna ha convertit el xicotet taller del mestre patriarcal en la gran fàbrica del magnat capitalista. Les masses obreres concentrades a la fàbrica són sotmeses a una organització i disciplina militars. Els obrers, soldats rasos de la indústria, treballen sota el comandament de tota una jerarquia de sergents, oficials i caps. No són sols serfs de la burgesia i de l'Estat burgès, sinó que estan tots els dies i totes les hores de treball sota el jou esclavitzant, de la màquina, del contramestre, i sobretot de l'industrial burgès amo de la fàbrica. I aquest despotisme és tan mesquí, tan execrable, més indignant, quanta major és la franquesa amb que proclama que no té cap altra finalitat que el lucre.

Marx i Engels, *El Manifest Comunista*

La societat socialista, sense classes, serà a partir d'aquest moment històric la gran esperança de tots els obrers del món. En cada revolta obrera, al costat de les pròpies reivindicacions laborals apareix el desig d'assolir un govern obrer que poguera dur a terme la construcció d'una societat nova, d'un estat socialista. Com diu Marx en el document fundacional de la I Internacional, els obrers no volen eliminar la burgesia com a classe dominant per a situar-se ells mateixos com els nous amos, sinó que volen eliminar qualsevol dominació de classe, perquè no hi haja explotadors ni explotats.

Exercicis

---

1. Penses, igual que Marx, que hi havia millors condicions socioeconòmiques, per a dur a terme aquesta revolució socialista en un país desenvolupat com Anglaterra? Què va passar al respecte més tard? Des del segle XXI, consideres que la idea de Marx era ingènua o romàntica? Per què?
-

No pot servir com experiència revolucionària la Comuna de París de 18 de març de 1871 per dur a terme propostes socialistes des d'un govern, ja que en acabar de manera violenta a mans de la burgesia (Thiers, Mac Mahon) el 27 del maig següent, la seua durada és evidentment efímera.

Tanmateix, tant la Revolució Russa d'octubre de 1917 amb Lenin, com la xinesa de 1949 amb Mao Zedong i la de Cuba de Fidel Castro a partir de 1961 representen els processos polítics més significatius per a implantar des del govern les idees marxistes.

Arran de la Revolució Bolxevic de 1917 a Rússia es va veure de seguida que si els comunistes volien implantar un govern obrer de caràcter socialista no podrien fer-ho mitjançant la via parlamentària tal com passava aleshores als països de l'Europa occidental, ja que havien perdut d'entrada les eleccions a l'Assemblea Constituent celebrades de manera immediata a la caiguda del govern provisional de Kerenski, i per altra banda no podien deixar passar l'oportunitat històrica d'haver assolit el poder amb la revolució.

Quan Lenin pren el poder ho fa de manera revolucionària, per la força, portant a terme un dels principis del marxisme: la dictadura del proletariat, que segons el mateix Lenin és l'avantguarda dels oprimits per aixafar els opressors, és la demo-

cràcia dels pobres, del poble.

Aquest concepte té poc a veure amb la democràcia segons el model a l'ús en l'Europa occidental, perquè tant la llibertat com la igualtat no abasten un sentit universal sinó de classe. La primera constitució soviètica de juliol de 1918 també hi manca d'aquest mateix aspecte: "Les eleccions són per sufragi universal. Són electors els treballadors sense distinció de sexe o de nacionalitat, els soldats i els mariners. Són exclosos de l'electorat i de l'elegibilitat els que exploten el treball d'altres, els que viuen de renda, el clergat, els antics policies i els membres de la família imperial", justificat pel fet que no poden instaurar una democràcia total perquè han de prendre precaucions davant de les amenaces de retorn a l'antic règim.

Tanmateix, l'evolució del sistema no ofereix símptomes d'una major obertura democràtica tal com s'entén en el món occidental, sinó tot el contrari. La implantació del partit únic, el partit comunista, i la deliberada estreta relació entre govern i partit com una mena de vasos comunicants fan que tota la democràcia, de la qual parlen les constitucions posteriors, i el sufragi universal s'hagen d'entendre dintre del partit únic.

Aquest contrast entre el concepte de democràcia soviètic i el del món occidental va ser percebut de seguida pels polítics occidentals que van visitar la Unió Soviètica en aquells primers anys. El dirigent socialista Fernando de los Ríos ho va comprovar en l'entrevista que va mantenir amb Lenin (*Mi viaje a la Rusia soviética, 1922*):

Com i quan creu vostè que es podrà passar de l'actual període de transició a un règim de plena llibertat per a sindicats, premsa i persones?

Lenin va contestar: Nosaltres mai no hem parlat de llibertat, sinó de dictadura del proletariat; l'exercim des del poder, en pro del proletariat, i com que a Rússia la classe obrera, és industrial i està en minoria, la dictadura exercida per aquesta minoria durarà mentre no es sotmeta la resta dels elements a les condicions econòmiques que el comunisme imposa.

El comentari de Tuñón de Lara respecte a aquesta famosa entrevista és molt significatiu:

Famosa, encara que amb la xicoteta dosi de llegenda és la conversació de De los Ríos i Lenin; aquesta és la prova que el catedràtic "institucionista" seguia pensant amb les categories del liberalisme i de l'humanisme abstracte. De los Ríos no podia situar-se en la "circumstància russa" de 1920, encara en guerra civil, assetjats pel món, llançats cap una audaç experiència, que per primera vegada s'intentava en la història. La seua pregunta sobre la llibertat era més adequada per un francès o un anglès que per boca d'un celtibèric del primer quart de segle.

M. Tuñón de Lara, *Medio siglo de cultura española, 1973* (3a ed.)

També el delegat de la CNT, Ángel Pestaña, en la reunió amb els dirigents de la III Internacional va percebre una impressió semblant (*Informe de mi estancia en la URSS, 1922*).

No podem però, defugir el debat sobre la suposada democràcia soviètica sense llibertat d'opinió, sense el pluralisme partidista, sense un sufragi universal, sense el

parlamentarisme tal com s'entén a Europa occidental:

Per a Lenin els parlaments són institucions pseudodemocràtiques on es parla i no es decideix res vital. Això no vol dir que l'estat proletari no siga democràtic: No podem imaginar la democràcia, ni fins i tot la democràcia proletària, sense institucions representatives, però podem i hem d'imaginar-la sense parlamentarisme, segons Lenin.

Salvador Giner, *Historia del pensamiento social*, 1978 (2a ed.)

Segons la concepció del món occidental l'experiència de la Revolució Russa i la seua evolució històrica no té res a veure amb la democràcia, fins i tot el període stalinista és considerat com una forma autoritària del poder molt significativa i violenta, que alguns anomenen dictadura d'esquerres. D'altra banda, els estats satèl·lits anomenats "democràcies populars" que es van formar al calor de la guerra freda després de 1945 van ser simples ficcions sense llibertat, ni sufragi, ni pluralisme polític. Aquests tampoc van tenir res a veure amb el concepte de democràcia occidental.

Però també des de la Rússia soviètica es dirigia una crítica contra la democràcia del món occidental, per la utilització dels mitjans de comunicació i dels diversos centres de poder econòmic, polític, social i religiós, per manipular i controlar l'opinió pública influint decisivament en la llibertat individual, convertint els partits polítics en simples maquinàries electorals i deixant que el suposat pluralisme quedara en una esgrima parlamentària sense diferències polítiques substancials.

Exercicis

---

1. Fes una un treball de recerca sobre les figures històriques de Lenin i Fernando de los Ríos contextualitzant el seu paper com a dirigents polítics en els seus respectius països.
  2. Fes un exercici de comparació entre el sistema democràtic occidental (pluralisme de partits polítics, llibertat, igualtat, opinió) i l'experiència de la Revolució Russa durant l'etapa de Lenin.
  3. Fes un debat a classe sobre les mancances de la democràcia al món occidental, agafant, entre altres, els arguments que proposava la Rússia Soviètica.
  4. Planteja la possibilitat d'una aplicació diferent i no coneguda fins ara, de les idees de Marx per aconseguir una societat socialista.
-

2.4. La dictadura i el feixisme

Definir aquest concepte polític sembla fàcil a primera vista, sobretot pels exemples que hi ha hagut a la història contemporània i els que encara hi ha actualment. Tothom recorda de seguida Hitler, Franco o Pinochet, però en la definició concreta del sistema polític hi ha diferents versions, totes elles relacionades d'alguna manera, mai contradictòries. Un diccionari d'ús corrent diu així: "En l'actualitat, s'entén per dictadura tot govern d'una nació que, invocant el bé públic, és exercit sense cap

limitació constitucional”. Però si atenem a les idees generals contrastades pels mateixos esdeveniments històrics poden afegir que:

- a. La dictadura es relaciona amb un cop d'estat militar, encara que no sempre té el caràcter militar, ni arriba per un cop d'estat.
- b. La dictadura significa repressió de les llibertats (tothom no és igual davant de la llei, hi ha discriminació racial, sexual, religiosa, etc.).
- c. El poder en la dictadura és exercit per una sola persona (el dictador) el qual no dóna compte a ningú, ni és responsable davant de cap organisme, ni persona.
- d. El dictador reuneix en les seves mans tots els poders de l'estat.
- e. El règim dictatorial no permet cap oposició legal. Tots han d'estar sota la seua òrbita, tant el pensament, la cultura i l'economia com la resta de sectors de la societat.

La dictadura per altra banda, és un concepte de la història política molt antic, els mateixos romans la tenien prevista en el seu sistema republicà, com un parèntesi necessari, quan els esdeveniments feien perillar el funcionament normal de les institucions de govern: “dictadura constitucional d'emergència”.

No obstant, en totes les èpoques, per l'instint de la força que quasi sempre s'exerceix pretenent dominar el veí, o per altres raons, l'autoritarisme també ha estat en el territori fronterer de totes les formes polítiques representatives, amenaçant d'intervenir quan les situacions posaven en crisi el sistema com una solució per resoldre de cop tots els problemes. Per això veiem com de vegades els mateixos sistemes democràtics, en moments de crisi, també accentuen, per exemple, l'autoritarisme de manera molt subtil, reforçant el poder executiu davant dels altres poders de l'estat, governant mitjançant decrets llei oblidant els procediments parlamentaris, atorgant poders especials als presidents o aprovant lleis especials que retallen llibertats i drets habituals dels ciutadans.

Tanmateix, en la història contemporània, les dictadures han aparegut de manera decisiva associades al feixisme, organitzades en règims totalitaris, i en el llenguatge col·loquial han estat relacionades sempre amb les formes autoritàries de govern, aquelles que s'han exercit de manera personal, sense comptar amb cap altra instància per decidir la seua acció política i menyspreant el sistema liberal i la democràcia.

Encara que les formes autoritàries de govern han existit en totes les èpoques disfressades amb altres adjectius (despotisme, absolutisme, cesarisme, etc.) serà en el segle XX quan preguen carta de naturalesa:

L'altra gran força radical nova desencadenada per la primera guerra mundial, el feixisme, era més nova i més original, doncs va ser un producte directe de la pròpia guerra.

Payne, Stanley G., *El Fascismo* 1982

Treball de recerca

---

1. Associa les formes d'autoritarisme que apareixen en el capítol La dictadura amb les diferents èpoques històriques, tot explicant breument, si hi ha, les diferències de matís.
-

Una de les característiques més marcades de les dictadures feixistes és l'**antiliberalisme**, el rebuig al sistema representatiu basat en el pluralisme polític, en l'existència de partits polítics i en la llibertat d'expressió així com totes les altres llibertats tradicionals. Tots ells, per exemple, només permetien un sol partit, el del dictador (Falange Española, Unión Patriótica, Partit Nacional Feixista Italià, etc.); alguns d'ells amb un nom certament equívoc com el NSDAP de Hitler (partit nacional socialista dels treballadors alemanys), que en un principi va confondre l'opinió pública.

Quan a Europa, després de la Primera Guerra Mundial van començar a implantar-se governs democràtics, els partits polítics conservadors ho van veure com una amenaça per l'excessiva llibertat, per donar massa protagonisme polític als obrers, els quals podien fer valer després d'unes eleccions victorioses els seus interessos, com per exemple a l'Alemanya de la República de Weimar o en la Segona República espanyola, països, per cert, sense tradició democràtica. A partir d'aquest moment, l'actuació política no va intentar solament fer canviar el govern, sinó que en el fons tractava de canviar el sistema democràtic per un altre distint, però sobretot, més autoritari, sense democràcia.

Després, el pas per fer arribar al poder A. Hitler o F. Franco estava cantat. Per tant les dictadures feixistes seran propiciades pels partits de dreta conservadors, els quals veien amenaçats els seus interessos per l'acció política de les classes baixes en general, en temps de crisi, ja que els objectius de les dictadures feixistes coincidien amb els interessos dels grups socials més poderosos representats pels partits conservadors.

Varem entrar al Parlament per aprovisionar-nos d'armes en el mateix arsenal de la democràcia. Si en aquestes eleccions podem introduir de 60 a 70 agitadors del nostre partit, l'Estat mateix finançarà el nostre propi equip de combat. No s'ha de creure que el parlamentarisme és la nostra meta. (Goebels, 1928)

El que ens separa de la democràcia no són les frivolitats electorals. Que la gent vol votar? Votem tots fins l'avorriment, fins la imbecilitat! Ningú no vol suprimir el sufragi universal, però farem una política de severitat i de reacció. Dividirem els italians en tres categories: els indiferents que romandran a casa esperant, els simpatitzants que podran circular i els enemics que no circularan. (Mussolini, 1922)

Historia III. Materiales para la clase, Anaya, 1978,

En aquests textos anteriors podem veure quina és la consideració sobre la **democràcia** i sobre el sistema electoral, com una de les bases del sistema representatiu. L'objectiu final de les dictadures és obtenir tot el poder sobre tots els àmbits de la

societat com a règims totalitaris que són.

Després de la Segona Guerra Mundial, mentre la guerra freda campava per tot arreu amb la vigilància estreta de les dues grans superpotències: els Estats Units i l'URSS, en alguns països de l'Amèrica llatina comencen a aflorar una sèrie de dictadures de caràcter militar o civil que tracten de frenar els corrents revolucionaris esquerrans alenats pel règim comunista de Fidel Castro, el qual s'havia implantat el 1959 contra la corrupció política del govern de Fulgencio Batista recolzat a la seua vegada pels Estats Units.

Aquestes dictadures marcaran la realitat política llatinoamericana durant tot el segle XX: A. Stroessner, el 1954, a Paraguai; Juan Velasco Alvarado, el 1968, a Perú; A. Pinochet, a Xile, a partir de 1973; J.R. Videla, a Argentina, el 1976; també el mateix any a Uruguai, Aparicio Méndez; etc. Així podríem seguir esmentant dictadors i dictadures en tots aquests països i la resta d'Amèrica llatina, en els quals la democràcia ha estat absent de manera gairebé continuada.

Tota aquesta emergència de règims autoritaris va estar seguida amb certa indiferència per les dues grans potències, per mantenir la situació internacional. Espanya, "la mare pàtria" per a molts d'aquests països, amb una indubtable responsabilitat històrica, no va poder fer massa perquè també estava immersa en una dictadura. Amb l'arribada de la transició va canviar una mica d'actitud.

En general, l'Europa occidental que depèn políticament dels Estats Units sols ha pogut fer de lloc de destí de molts exiliats. Així moltes dictadures s'han eternitzat i han deixat sense llibertat, sense democràcia a molts ciutadans.

Exercicis

---

1. Enumera les semblances i diferències que hi ha entre les dictadures feixistes i els sistemes comunistes.
  2. Explica els arguments que donen els dictadors per tal de justificar la necessitat d'ocupar tots els poders.
  3. Explica la relació: dictadura-violència contra democràcia-pau.
  4. Enumera els punts bàsics que separen democràcia i dictadura.
-

3. La democràcia a través de la història

3.1. Atenes al segle V aC

La primera referència històrica que trobem de democràcia com a organització política és al món grec, concretament a la ciutat-estat d'Atenes. Tots els historiadors coincideixen a assenyalar l'inici del govern democràtic atenenc en les reformes de Clístenes (508-507 aC) i que perduren fins que comença el control macedoni (cap al 321 aC). Amb anterioritat a l'obra legislativa de Clístenes, a les ciutats gregues

predominaven els governs aristocràtics i tirànics, on governaven les minories que concentraven poder polític i econòmic. En aquest moment, els grecs cansats de les injustícies que provocaven aquests sistemes, decideixen donar tot el poder al poble, al “demos”. Curiosament coincidirà amb l'època de major esplendor polític i econòmic (amb daltabaixos puntuals) de la ciutat i del món grec.

El quefer diari polític era molt diferent a la democràcia actual però d'aquest ens han pervingut algunes idees bàsiques com són la participació de tots els “ciutadans” a l'assemblea amb veu i vot, la possibilitat que qualsevol “ciudadà” ocupe una magistratura i la possibilitat de fer fora al magistrat més important mitjançant una votació de tots els ciutadans.

La primera classe de democràcia és la que té per base la igualtat. Segons la llei que regeix aquesta democràcia, la igualtat significa absència de privilegis polítics, no tenint-los ni els rics ni els pobres, no governant ni uns ni els altres d'una manera exclusiva. Si és exacte, com alguns pensen, que la llibertat i la igualtat constitueixen essencialment la democràcia, allò cert és que no poden trobar-se ni una cosa ni l'altra en tota la seua puresa on no gaudeixen tots els ciutadans de la més perfecta igualtat política. Però com que el poble és sempre la part més nombrosa de l'Estat, i l'autoritat la imposa l'opinió del major nombre, és evident que el caràcter essencial de la democràcia és el vot de la majoria.

Aristòtil, *La Política*, s. IV aC

Exercicis

---

1. Segons Aristòtil, quins són els dos constituents bàsics de la democràcia?
  2. Quina és la característica fonamental de la democràcia?
  3. Busca informació sobre Aristòtil: en quina època va viure, quina era la seua activitat predominant, quines en són les obres més importants i quina opinió tenia sobre el sistema democràtic.
  4. La democràcia atenenca tenia les seues peculiaritats; per exemple, investiga quins grups socials tenien veu i vot així com accés a les magistratures.
-

En primer lloc expulsaren de la ciutat al mateix Temístocles, utilitzant contra ell l'ostracisme, d'acord amb la legislació d'Atenes després de l'eliminació de la tirania dels Pisistràtides. La llei era de la manera següent: cadascun dels ciutadans escrivia en un fragment de fang cuit (“ostrakon”) el nom d'aquell que, en la seua opinió, tenia el major poder per a derrocar la democràcia. El que rebia el major nombre d'“ostraka” era obligat a abandonar la pàtria durant cinc anys. Pareix que els atenencs havien promulgat aquesta llei no per a castigar les males accions, sinó per a aconseguir que els pensaments dels poderosos foren més humils a causa de l'exili. Així doncs, Temístocles, de la manera que hem descrit, fou condemnat a l'ostracisme i s'exilià a Argos.

Diodor de Sicília, s. I aC

Exercicis

---

1. Busca l'actual significat de la paraula "ostracisme" i compara'l amb l'original.
  2. Creus que aquesta és una bona mesura per a defensar la democràcia?
  3. Esbrina qui era Temístocles i si realment era una persona amb tal grau de poder que poguera amenaçar la democràcia atenenc.
-

3.2. Les Revolucions Angleses

L'Anglaterra del segle XVII coneixerà un seguit de conflictes que si bé començaran com una disputa entre la supremacia del rei o del parlament, acabaran amb el triomf del segon, però també amb la del govern representatiu i d'un sistema proper a la democràcia en la forma que podia donar-se en aquell moment.

Els intents primer de Jaume I (1603-1625) i després de Carles I (1625-1649) d'augmentar els poders de la monarquia anglesa dels Stuart per damunt dels drets tradicionals defensats pel Parlament, conduirà a una guerra civil (1642-1648) que acabarà amb la victòria dels partidaris del Parlament i del seu cap Oliver Cromwell, que instaurarà un règim republicà però dictatorial fins a la seua mort el 1658.

Els levellers constituïran el primer moviment polític organitzat al voltant de la idea de la sobirania popular. Són els primers demòcrates als quals no els interessa un govern de participació a l'interior d'una ciutat-estat, sinó un govern representatiu dins d'un Estat nacional. Són els primers que aspiren a una constitució escrita per a protegir els drets dels ciutadans contra l'Estat. Són els primers amb una concepció moderna dels drets que deurien ser inalienables: el dret al silenci (la tortura per a extraure la confessió era un procediment judicial normal a la major part d'Europa) i a la representació legal; el dret a la llibertat de consciència i al debat; el dret a la igualtat davant de la llei i la llibertat de comerç; el dret al vot i, davant d'una tirania, a la revolució.

David Wootton, *Democràcia. El viatge inacabado 508 aC-1993 dC*

Exercicis

---

1. Amb l'ajuda del/a teu/a professor/a d'anglès, esbrina quina podria ser la denominació d'aquest grup traduïda al català, buscant el significat més exacte de la paraula anglesa *levellers* i explicant la relació d'aquest nom amb el seu missatge polític.
2. Situa cronològicament aquest moviment i assenyala quina va ser-ne la participació dins de les revolucions angleses.
3. A partir del text, extrau les seues idees i compara-les amb les d'una democràcia moderna.
4. Una activitat diferent és veure la pel·lícula Cromwell (Regne Unit, 1970, Color, 134 minuts), dirigida per Ken Hughes i interpretada als principals papers per Richard Harris (Cromwell) i Alec Guinness (Carles I). L'alumnat haurà de fixar-se en els següents aspectes: a) vestuari; b) forma de

lluitar a les batalles; c) com són les discussions al Parlament; d) quin és el motiu del triomf de Cromwell; e) quin és el paper que juga la religió en el conflicte; i f) fer un comentari personal de com i per què podríem qualificar l'actuació política de Carles I i Cromwell (democràtica, despòtica, dictatorial?).

El 1660 tornen els Stuart sota Carles II (1660-1685) i Jaume II (1685-1688) i amb ells les tendències absolutistes i la tornada de la monarquia al catolicisme, el que portarà una nova revolució (1688) que assegurarà sota una nova dinastia (Guillem III d'Orange) el predomini del Parlament sobre la monarquia, la divisió de poders per a garantir la llibertat individual i la propietat privada així com l'aparició dels primers partits polítics (whigs i tories).

En aquestes circumstàncies, els anomenats Lords espirituals i temporals i els Comuns, avui units en virtut de les seues cartes i eleccions, constituent conjuntament la representació plena i lliure de la nació (...), declaren:

(...)

1r. Que el pretès poder de l'autoritat reial de suspendre les lleis o d'executar les lleis sense el consentiment del Parlament és il·legal.

2n. Que el pretès poder de l'autoritat reial de dispensar de les lleis o de l'execució de les lleis, com ha estat usurpat i exercit al passat, és il·legal.

4t. Que qualsevol petició de diners per a la Corona o per al seu ús, sota pretext de prerrogativa, sense el consentiment del Parlament, per un temps més llarg o d'una manera que seria consentida pel Parlament, és il·legal.

5é. Que és un dret dels individus el presentar peticions al rei, i que tot empresonament o persecució en raó d'aquestes peticions és il·legal.

6é. Que el reclutament i el manteniment d'un exèrcit al regne, en temps de pau, sense el consentiment del Parlament, és contrari a la llei.

8é. Que les eleccions dels membres del Parlament han de ser lliures.

9é. Que ni la llibertat de paraula, ni la dels debats o processos al si del Parlament, puga ser coartada o discutida a cap cort ni en altre lloc, sinó al mateix Parlament.

Declaració de Drets de 1689

Exercicis

---

1. Quin és el moment històric en què es produeix aquesta "Declaració de Drets"?
2. Esbrina qui eren els "Lords" i els "Comuns", autors del text .
3. Quines eren les atribucions del Parlament? Qui creus que tenia més poder, el Parlament o el rei?

3.3. La Independència dels Estats Units i la Revolució Francesa

Les colònies britàniques d'Amèrica del Nord aconseguiran alliberar-se del control de la metròpoli després de la Guerra d'Independència (1775-1783); el 4 de juliol de 1776 havien expressat a la "Declaració d'Independència" un primer conjunt de drets de la persona: vida, llibertat, recerca de la felicitat i dret a la resistència davant d'un govern tirànic.

Tenim com evidents per sí mateixes aquestes veritats: que tots els homes naixen iguals; que el seu Creador els ha donat certs drets inalienables, entre ells la vida, la llibertat i la recerca de la felicitat; que per a garantir aquests drets els homes institueixen entre ells governs, el poder dels quals emana del consentiment dels governats; que si un govern, qualsevol que siga la seua forma, arriba a desconèixer aquestes finalitats, el poble té el dret de modificar-lo o d'abolir-lo i d'instituir un nou govern que es fonamenta sobre aquests principis...

Declaració d'Independència dels Estats Units, 4-VII-1776

Exercicis

---

1. Busca al text les frases que facen referència als principals drets que tenen les persones i explica'ls.
  2. Investiga quins eren els drets de les persones de raça negra dins dels recents creats Estats Units i si tenien els mateixos drets que la resta.
  3. En un mapa mut dels Estats Units, assenyala el nom dels principals accidents del relleu (oceans, rius, serralades, llacs), les principals ciutats (Nova York, Boston, Filadelfia, Washington), els tretze estats fundadors i les possessions espanyoles i britàniques del seu voltant.
-

Poc després elaboraran la Constitució (1787) on és palesa la intenció dels legisladors de consagrar la divisió de poders amb un sistema de control mutu, l'elecció de tots els càrrecs públics, la sobirania del poble i un seguit de drets així com la separació de l'església i l'Estat. Finalment, l'elasticitat i l'ambigüitat així com la relativa facilitat per a ser modificada ha fet que perdure fins avui i que s'adapte a l'evolució històrica mitjançant una sèrie d'esmenes. Aquesta constitució suposa un exemple democràtic per a la resta de països del món.

Art. 1r.

Tots els poders legislatius acordats per la present Constitució seran atribuïts a un Congrés dels Estats Units, compost per un Senat i una Cambra de Representants.

La Cambra de Representants estarà composta per membres escollits cada dos anys pel poble dels distints Estats.

El Senat dels Estats Units estarà compost per dos senadors per cada Estat, escollits per a sis anys i cada senador tindrà dret a un vot. (...)

Art. 2n.

El poder executiu serà confiat a un President dels Estats Units d'Amèrica. La duració del seu mandat serà de quatre anys (...). En cas de destitució, mort o dimissió del President o

d'incapacitat per a exercir els poders del seu càrrec, aquests seran transferits al Vicepresident. (...)

Art. 3r.

El poder judicial dels Estats Units serà confiat a un Tribunal Suprem.

El dret judicial s'estendrà a tots els casos de dret (...), a les diferències entre dos o més Estats, entre un Estat i els ciutadans d'un altre, entre ciutadans de distints Estats. (...)

Constitució dels Estats Units, 1787

Exercicis

---

1. Intenta definir què és una constitució.
  2. La Constitució dels Estats Units estableix la divisió de poders; explica que vol dir aquest concepte i assenjala en aquest cas quines institucions encarnaven els diferents poders.
  3. Aquest concepte de la divisió de poders apareix als escrits d'un pensador francès anomenat Montesquieu. Busca una breu informació sobre ell i esbrina si realment la seua formulació teòrica es pareix als articles de la Constitució dels Estats Units.
-

La Revolució Francesa significà per una banda la desaparició de la monarquia absoluta de l'Antic Règim i per l'altra l'entrada de la gran massa de la població en els esdeveniments polítics i l'aparició de tot un seguit d'institucions que en permeiran la participació en l'exercici de la política. Finalment també serà la difusora (en part gràcies als exèrcits napoleònics) de les noves idees del liberalisme, la democràcia i el nacionalisme arreu d'Europa.

Pareix indiscutible que el primer gran exemple democràtic de l'experiència revolucionària francesa va ser la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà (26 d'agost de 1789), tot i la seua transgressió per part dels diferents governs posteriors de la Revolució.

Art. 1r. Els homes naixen i romanen lliures i iguals en drets. Les distincions socials només estan fundades en la utilitat comuna.

Art. 2n. La fi de tota associació política és la conservació dels drets naturals i imprescriptibles de l'home. Aquests drets són la llibertat, la propietat, la seguretat i la resistència a l'opressió.

Art. 3r. El principi de tota sobirania resideix essencialment a la nació. Cap cos, cap individu pot exercir autoritat que no emane expressament d'aquesta.

Art. 4t. La llibertat consisteix a poder fer tot el que no perjudique l'altre (...).

Art. 5é. La llei només té dret a prohibir les accions perjudicials a la societat. Tot el que no està prohibit per la llei no pot ser impedit, i ningú pot ser obligat a fer el que la llei no ordena.

Art 6é. La llei és l'expressió de la voluntat general. Tots els ciutadans tenen dret a participar-ne en la creació, personalment o a través dels seus representants. La llei ha de ser

la mateixa per a tots, tant si protegeix com si castiga. Tots els ciutadans són iguals davant els seus ulls, són admissibles a totes les dignitats, càrrecs i ocupacions públiques, segons les seues capacitats. (...)

Art. 9é. Tot home és presumpte innocent fins que no ha estat declarat culpable. (...)

Art. 10é. Ningú ha de ser inquietat per les seues opinions, incloses les religioses, sempre que la seua manifestació no torbe l'ordre públic establert per la llei.

Art. 13é. Per al manteniment de la força pública i per a les despeses de l'administració, és indispensable una contribució comuna, la qual ha de ser repartida entre els ciutadans segons les seues facultats.

Art. 15é. La societat té el dret de demanar comptes a tot agent públic per la seua administració.

Art. 16é. Tota societat on la garantia dels drets no està assegurada ni la separació dels poders determinada, no té Constitució.

Art. 17é. Sent la propietat un dret inviolable i sagrat, ningú en pot ser privat, excepte quan la necessitat pública, legalment constatada, ho exigisca i sota la condició d'una justa i prèvia indemnització.

Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà, 1789

Exercicis

---

1. Analitza els diferents articles intentant fer una separació entre aquells que tenen un contingut més estrictament polític, religiós, jurídic, referit a l'administració pública i econòmic.
  2. Intenta definir el concepte de "sobirania" (art. 3r).
  3. Podem definir aquesta declaració com revolucionària si la comparem amb la monarquia absoluta de l'Antic Règim? Per què?
-

Una altra aportació, totalment nova a l'Europa del moment, era l'elecció mitjançant un sufragi (més o menys ampli segons el moment revolucionari, jacobí o "termidoriana") dels seus representants a les Assemblees.

Finalment, la Revolució Francesa crearà el primer govern republicà a l'Europa continental així com lleis i institucions que constituïran un model per als governs democràtics de tot el món.

Exercicis

---

1. Fes un eix cronològic de les diferents etapes de la Revolució Francesa des de la Convocatòria dels Estats Generals, passant per l'Assemblea Constituent, l'Assemblea Legislativa, la Convenció Girondina, la Convenció Jacobina, la Convenció Termidoriana fins el Directori.

2. Relaciona les dues columnes:

Robespierre	Monarquia absoluta
Lluís XVI	Girondí
Marat	Monarquia parlamentària
Vergniaud	Jacobí
Lafayette	Carlota Corday
Baboeuf	Dictadura militar
Napoleó Bonaparte	Comunista

3.4. Les revolucions liberals i nacionals al segle XIX

La llavor de la Revolució Francesa, tot i l'intent de regressió que suposà el període de la Restauració, s'estengué i donà fruit durant la primera meitat del segle XIX, gràcies a una sèrie de revolucions.

A principi dels anys vint (Trienni Liberal a Espanya, insurreccions a Portugal, Nàpols i Piemont) i dels anys trenta (Lluís Felip a França, independència de Bèlgica, moviments de rebel·lia contra els russos a Polònia), els components bàsics seran el liberalisme i en menor mesura el nacionalisme. Açò suposarà el triomf de la gran burgesia, la burgesia dels diners que imposarà un sistema més obert que l'aristocràtic i absolutista de l'Antic Règim, però encara de participació política restringida com ho demostra el sufragi censatari i un catàleg de llibertats reduït que només beneficia a la classe burgesa dominant. L'única mesura en sentit democràtic serà l'existència de lleis de reforma del sistema polític anglès de 1832 que permetran una ampliació dels drets individuals i del sufragi.

Tanmateix la revolució de 1848, encara que amb algunes característiques diverses segons el territori (a l'Europa Oriental, excepte Rússia, serà abolit el feudalisme), suposa la difusió dels ideals democràtics com la sobirania popular, el sufragi universal masculí i la igualtat social.

Tots els homes són germans. On no existeix la igualtat, la llibertat és una mentida. La societat només pot viure per la desigualtat de les aptituds i la diversitat de funcions (...). Els treballadors han estat esclaus, han estat serfs, avui són assalariats; cal tractar de fer-los passar per l'estat d'associats. No es pot aconseguir açò més que per l'acció del poder democràtic.

Un poder democràtic és el que té la sobirania del poble per principi, el sufragi universal per origen i, per objecte, la realització d'aquesta fórmula: Llibertat, Igualtat, Fraternitat. Els governants d'una democràcia ben constituïda només són mandatariis del poble; han de ser responsables i revocables. Les funcions públiques no són distincions, no han de ser privilegis: són deures. (...)

La llei és la voluntat del poble (...). Tots deuen obediència a la llei; però tots tenen el dret de criticar-la públicament per a canviar-la si és dolenta. (...)

L'educació dels ciutadans ha de ser comuna i gratuïta. En correspon a l'Estat la realització i també prendre la iniciativa de les reformes industrials adequades i aconseguir una organització del treball que eleve els treballadors des de la condició d'assalariats a la d'associats (...). Al ciutadà vigorós i saludable, l'Estat li deu treball; al vell i malalt ajuda i protecció. (...)

Louis Blanc, Programa de reformes de 1848

Exercicis

---

1. Esbrina al text els valors democràtics, fent distinció entre els estrictament polítics i els altres (laborals, d'auxili social, educatius).
  2. Busca informació sobre Louis Blanc relacionant-lo amb la Revolució de 1848 a França.
  3. Amb l'ajuda del teu/a professor/a i un llibre d'història contemporània, fes una valoració de les revolucions de 1848, indicant en quin sentit van significar una extensió i aprofundiment de la democràcia.
-

Un altre component que apareix als moviments revolucionaris de la primera meitat del segle XIX és el nacionalisme. Es tracta de la formació dels estats-nació on es vol fer coincidir les fronteres polítiques amb les nacions, enteses aquestes com territoris amb una consciència de pertànyer tots el seus ciutadans a una tradició cultural expressada en una mateixa llengua, una mateixa història i uns mateixos costums, identificada amb uns similars signes (bandera, himne, festa nacional) i una comuna sensació de diferència i d'enfrontament respecte dels "altres".

Si bé el component d'alliberament d'un poble respecte de la tirania d'un altre pot tenir un sentit democràtic (dret a l'autodeterminació), l'estructura política dels nous països que sorgeixen a Europa al segle XIX (Grècia, Bèlgica, Itàlia, Alemanya), s'assemblarà més a monarquies liberals on governa un grup reduït i on la participació popular és escassa.

La Jove Itàlia és una germandat d'italians que creu en una Llei de Progrés i Dret i està convençuda que Itàlia està destinada a convertir-se en una sola nació, convençuda a més a més que aquesta té la força suficient per a arribar a ser una, i que el fracàs dels seus anteriors esforços han d'atribuir-se no a la debilitat, sinó a la mala direcció dels elements revolucionaris. Al seu interior el secret de la força rau en la constància i unitat d'esforços. Formen aquesta associació amb el ferm intent de consagrar tant el pensament com l'acció a la gran tasca de reconstruir Itàlia com una nació sobirana independent d'homes lliures i iguals. (...) Per nació entenem el conjunt dels italians reunits per un Pacte comú i governats per les mateixes lleis.

Giuseppe Mazzini, Instruccions als membres de la Jove Itàlia, 1831

Exercicis

---

1. Explica quin és el concepte de nació per a Mazzini i si hi trobes algun tret democràtic.
2. Busca informació sobre l'autor i esbrina si va poder imposar el seu ideari nacionalista a la unificació d'Itàlia, i en cas contrari digues quin va triomfar.
3. Després d'escoltar la peça musical coneguda com la Marxa Radetzky, investiga a) qui va ser l'autor de dita peça musical, on i quan va nàixer i quines són les seues obres musicals més destacades; b) qui era Radetzky i quina relació té amb els moviments nacionalistes del segle XIX; i c) quin va ser el motiu de compondre dita obra musical.

3.5. El moviment obrer al segle XIX

La Revolució Industrial de finals del segle XVIII i primera meitat del segle XX provocarà l'aparició a l'escena social i política d'un nou element: els treballadors i les treballadores. Les pèssimes condicions laborals (horaris excessius, baixos salaris, nul·la seguretat laboral) així com els pobres mitjans de subsistència (habitatges xicotets i insalubres, carrers plens de fang, sense aigua potable ni clavegueres), provocaran l'aparició de moviments destructius de la nova realitat (ludisme) i després dels primers moviments de reivindicació de la millora de les condicions laborals (associacions de suport mutu, sindicats, cooperatives), així com noves ideologies políticossocials que propugnen la substitució del capitalisme com és el cas del socialisme utòpic, el marxisme o l'anarquisme.

Tal vegada el moviment que durant aquest període inicial del moviment obrer va reunir reivindicacions de caràcter laboral juntament amb les de caràcter democràtic va ser el cartisme. El 1836 un grup d'obrers anglesos va fundar la London Working Men's Association, que el 1838 farà pública la Carta del Poble, adreçada al Parlament. Encara que no era un programa nou, després del desencant de la classe treballadora anglesa per les reformes polítiques de 1832, reivindicava una major intervenció en la política.

El cartisme va perdurar fins el 1848 quan es va presentar per tercera vegada a la Cambra dels Comuns, amb un munt de signatures i acompanyada per vagues i manifestacions. No va obtenir els seus objectius immediatament, però obtindrà èxits parcials com la reducció de la jornada laboral primer a 12 i després a 10 hores, així com evidenciarà la possibilitat que els treballadors s'unesquen per fer front a problemes polítics.

Que els vostres demandants, creient que el principi del sufragi universal està basat en els drets permanents de l'home que, encara que es mantenen en suspens, no poden ser alienats ni destruïts, es dirigeixen a la vostra honorable casa a fer les reformes orgàniques al nostre sistema representatiu perquè facen d'aquest principi el fonament de la Casa dels Comuns al Parlament.

Que els vostres demandants, en el sentit que l'elector pugua posseir perfecta seguretat en l'exercici del sufragi, demanant que el vot a les eleccions per a membres del Parlament siga fet per escrutini. Els vostres demandants, conscients de la gran coerció i poder de corrupció que posseeixen els diners i sobre la situació de l'elector pobre, no veuen cap esperança d'aconseguir igualtat d'elecció i autenticitat de representació si no s'estén el mant protector de l'escrutini sobre el cos electoral.

Que els vostres demandants consideren que l'actual desigualtat de representació s'oposa al sentit comú (...) i que, per tant, pregunten a la vostra honorable casa remeiar aquest defecte a la maquinària legislativa, per la divisió del país en districtes electorals iguals, assignant a cada districte un representant.

Que els vostres demandants mantenen que la legislatura, igual que l'executiu, estan al servei del poble i, per tant, tenen dret a una remuneració a càrrec de les despeses públiques.

Que els vostres demandants consideren els Parlaments de set anys injustos, ja que impedeixen, durant sis de cada set, als qui arriben a la maduresa exercir el seu dret al vot. Els vostres demandants també consideren que set anys és un període massa llarg (...) i demanen la restauració de l'antiga i estesa pràctica dels Parlaments anuals.

Que els vostres demandants lamenten que un escó a la Casa dels Comuns del Parlament

depèn de la possessió d'una propietat de qualsevol tipus i, per tant, pregunen l'abolició del que s'anomena qualificació per propietat.

Que els vostres demandants, amb respecte, dirigeixen la vostra atenció al document anomenat la "Carta del Poble", que incorpora els principis i els detalls per a assegurar la representació completa i igualitària de la població adulta masculina, el dit document pregunen a la vostra honorable casa que el converteixen en llei del Regne.

The Times, 6 d'abril de 1848

Exercicis

---

1. Fes un resum de les principals peticions dels cartistes.
  2. Quin és el to que utilitzen en les seues demandes?
  3. Veus alguna petició que no et pareix plenament democràtica?
  4. Saps que és *The Times*? Existeix avui?
  5. Quina diferència hi ha entre la Casa del Comuns i el Parlament?
  6. Esbrina qui era el cap de l'estat contemporani al text.
-

3.6. El moviment sufragista i la Primera Guerra Mundial

Un altre factor per a augmentar el sentit de la democràcia va ser l'extensió dels drets polítics i socials a la dona.

Els primers moviments per a donar major participació política i social a la dona van aparèixer, curiosament, als territoris de fora d'Europa ocupats per europeus i en alguns països del nord d'Europa; a Nova Zelanda es concedeix el vot femení el 1893, a Austràlia apareixen els primers moviments el 1902, a Noruega el 1907, als Estats Units el 1850. Allí alguns estats van reconèixer el dret de vot, però el govern federal encara va tardar bastant a introduir l'esmena corresponent a la constitució per a reconèixer el dret al vot femení, ja que ho va fer el 1920.

El cas més cridaner és el britànic; encara que ja els cartistes havien reivindicat el sufragi femení, la primera mostra d'igualitarisme que va arribar al Parlament va ser la demanda de la lliure participació de la dona a les eleccions, presentada pel Comte de Carlisle davant de la Cambra dels Lords el 1851 i que va ser refusada, així com la defensa d'aquest dret que va fer Stuart Mill quan va ser escollit parlamentari el 1865.

Tanmateix, a conseqüència de les reformes del primer ministre Gladstone de 1885 que consagraven el sufragi universal masculí, va sorgir la reclamació més entusiasta del sufragi femení. La negativa del govern va provocar l'aparició del moviment sufragista, liderat per E. Pankhurst el 1890 i continuat per les seues filles a partir de 1903. Aquest va utilitzar una sèrie de mètodes per a reivindicar el seu dret, però només les dones majors de 30 anys van veure reconegut aquest dret parcialment el 1918 i amb paritat amb els homes el 1928.

Com podria jo donar una idea de tot el que estava fent-se aquells dies per a guanyar el

vot? El moviment anava creixent. La part pacífica del nostre treball -les reunions a l'aire lliure i en locals tancats, la correspondència, la distribució de publicacions, la venda de periòdics, les campanyes per a les eleccions parcials- va augmentant-se i multiplicant-se al llarg dels anys (...).

La vaga de fam (...) tindria tremendes conseqüències. Finalment va conduir al govern a escollir exercir mesures de repressió més dures contra les dones o concedir-los el dret de vot. La primera en practicar la vaga de fam fou Wallace Dunlop.

Emmeline Pankhurst, dins Amalia Martin Gamero,
Antología del feminismo, 1975

Exercicis

---

1. Esbrina al text quins eren els mètodes utilitzats per les sufragistes i investiga si feren ús de la violència, inclosa contra elles mateixes, durant les seves protestes.
  2. Qui era el/la cap d'estat a Gran Bretanya al període inicial del sufragisme? Quina era la seua opinió al respecte?
  3. Busca més informació sobre l'autora del text: dades biogràfiques, procedència social, partit que va fundar...
-

Curiosament, l'esdeveniment que ajudarà més l'avanç en la igualtat política i social de les dones serà la llarga durada de la Primera Guerra Mundial (1914-1918). La Gran Guerra provocarà la marxa al front d'un bon grapat d'homes que deixaran els seus llocs de treball a les dones: al final de la guerra es calcula que un 35 per cent del personal industrial a Gran Bretanya i Alemanya era femení.

La capacitat de mantenir econòmicament la família anirà acompanyada d'alguns signes externs com dur vestits més curts, tallar-se el cabell més curt, fumar en públic, anar als cafès, conduir cotxes o expressar-se lliurement. Tanmateix açò només serà un primer pas del llarg camí cap a la democràcia dins de l'esfera social i, és clar, pensem que només estem parlant d'una part reduïda del món.

3.7. L'Europa d'entreguerres i la Segona República espanyola

El final de la Primera Guerra Mundial pareixia que donava un gran impuls a la democràcia en moltes parts d'Europa, una vegada derrotades les potències centrals i desapareguts els imperis alemany, austrohongarès, rus i turc.

Així els nous països que apareixeran al centre i l'est d'Europa, en un principi, es constituïran com a règims democràtics, parlamentaris i defensors de les llibertats individuals amb sufragi universal inclòs el femení.

Per altra banda, l'aparició a l'escenari polític internacional del president dels Estats Units, Woodrow Wilson, amb els seus famosos catorze punts (8 de gener de 1918), on es refermava fonamentalment la defensa de l'autodeterminació dels

pobles però també la llibertat de navegació pels mars fora de les aigües territorials, l'eliminació de les barreres comercials, el refús del colonialisme i la necessitat d'una organització mundial per a resoldre els conflictes entre els països. Aquesta última idea es concretarà amb la creació de la Societat de Nacions (abril de 1919).

Preàmbul. Les altes parts contractants, considerant que per a fomentar la cooperació entre les nacions i per a garantir la pau i la seguretat importa: acceptar certs compromisos de no recórrer a la guerra, mantenir a la llum del dia les relacions internacionals fundades en la justícia i el honor, observar rigorosament les prescripcions del Dret Internacional, reconegudes d'ara endavant com una regla de conducta efectiva dels governs, fer que regne la justícia i respectar fins el mínim detall totes les obligacions dels tractats en les relacions mútues dels pobles organitzats, adopten el present Pacte, que institueix la Societat de Nacions. (...)

Art. 2n. L'acció de la Societat, tal com queda definida al present Pacte, s'exercirà per una Assemblea i per un Consell, auxiliats per una Secretaria.

Art. 3r. 1. L'Assemblea es compondrà de representants dels membres de la Societat. (...) 4. Cada membre de la Societat no podrà tenir més de tres representants a l'Assemblea i no disposarà de més d'un vot.

Art 4t. 1. El Consell es compondrà de representants de les principals potències aliades i associades, així com de representants d'altres quatre membres de la Societat. Aquests quatre membres seran designats lliurement per l'Assemblea i a les èpoques que estime convenients. Fins la primera designació de l'Assemblea, els representants de Bèlgica, de Brasil, d'Espanya i de Grècia seran membres del Consell. 2. Amb l'aprovació de la majoria de l'Assemblea, el Consell podrà designar altres membres que en el futur seran permanents al Consell.

Art. 5é. 1. Excepte disposició expressa en contra del present Pacte, les decisions de l'Assemblea o del Consell es prendran per unanimitat.

Pacte de la Societat de Nacions, 1919

Exercicis

---

1. Esbrina quins van ser els principals països que van signar el present pacte, fent especial atenció als Estats Units i explicant la causa de la seua decisió.
  2. Quines eren les principals institucions de la Societat de Nacions?
  3. Diries que tenia un funcionament democràtic en tots els aspectes de les seues institucions?
  4. Actualment hi ha alguna institució que es pareix a la Societat de Nacions?
-

Tanmateix les bones intencions derivades de la postguerra van durar poc. Per una banda, l'esclat revolucionari a Rússia farà caure tant el règim autocràtic dels tsars com també el dèbil règim posterior que pretenia establir una democràcia parlamentària a l'estil occidental, per a, finalment, encara que primerament i de forma

conjuntural acceptà el joc democràtic, instaurar una dictadura comunista.

L'esclat revolucionari dels bolxevics russos va provocar moviments semblants en grans parts d'Europa i, com a rèplica, insurreccions de grups de dreta. Així durant els anys vint i trenta molts països derivaran cap a règims autoritaris. A Alemanya la república de Weimar serà atacada pels "espartaquistes" (comunistes) i pels nacionalistes de dreta (entre altres, el més conegut és el putsch de la cerveseria protagonitzat per Adolf Hitler) i encara que resistirà durant alguns anys finalment, també amb l'ajuda de la crisi econòmica de 1929, els nazis es faran amb el poder. A Itàlia les ocupacions de terres i fàbriques pels comunistes i els disturbis de l'ordre públic provocaran la desviació de la burgesia liberal cap el feixisme de Mussolini.

Al principi dels anys trenta una excepció serà Espanya que si bé també havia participat, primer, de la tendència revolucionària (anarquista majoritàriament) l'any 1917 i, després, de la tendència autoritària conservadora (dictadura del general Primo de Rivera), es convertirà, per primera vegada, en un estat democràtic mitjançant la Segona República el 1931.

Art. 1r. Espanya és una República democràtica de treballadors de totes classes, que s'organitza en règim de llibertat i de justícia. Els poders de tots els seus òrgans emanen del poble. La República es constitueix en un Estat integral, compatible amb l'autonomia dels municipis i de les regions. La bandera de la República Espanyola és roja, groga i morada.

Art. 2n. Tots els espanyols són iguals davant la llei.

Art. 3r. L'Estat espanyol no té religió oficial.

Art. 4t. El castellà és l'idioma oficial de la República. Tot espanyol té obligació de saber-lo i dret d'usar-lo, sense perjudici dels drets que les lleis de l'Estat reconega les llengües de les províncies i regions.

Art. 9é. Tots els Municipis de la República seran autònoms dins les matèries de la seua competència i escolliran els seus Ajuntaments per sufragi universal, igual, directe i secret, excepte quan funcionen en règim de Consell obert. Els alcaldes seran designats sempre per elecció directa del poble o per l'ajuntament.

Art. 25é. No podran ser fonament de privilegi jurídic: la naturalesa, la filiació, el sexe, la classe social, les idees polítiques ni les creences religioses. L'Estat no reconeix distincions ni títols nobiliaris.

Art. 27é. La llibertat de consciència i el dret de professar i practicar lliurement qualsevol religió queda garantida al territori espanyol (...)

Art. 29é. Ningú podrà ser detingut ni pres sinó per causa de delictes. Tot detingut serà alliberat o lliurat a l'autoritat judicial, dins de les 24 hores següents a l'acte de detenció. (...)

Art. 31é. Tot espanyol pot circular lliurement pel territori nacional. (...)

Art. 32é. Queda garantida la inviolabilitat de la correspondència (...).

Art. 33é. Tota persona és lliure d'escollir professió (...).

Art. 34é. Tota persona té dret a emetre lliurement les seues idees i opinions, valent-se de qualsevol mitjà, sense subjectar-se a la prèvia censura. (...)

Art. 36é. Els ciutadans d'un i altre sexe, majors de vint-i-tres anys, tindran els mateixos drets electorals segons determinen les lleis.

Art. 39é. Els espanyols podran associar-se o sindicar-se lliurement (...)

Art. 51é. La potestat legislativa resideix en el poble, que l'exerceix mitjançant de les Corts o Congrés dels Diputats.

Art. 52é. El Congrés dels Diputats es compon dels representants escollits per sufragi universal, igual, directe i secret.

Art. 53é. Poden ser escollits Diputats tots els ciutadans de la República majors de vint-i-tres anys, sense distinció de sexe ni d'estat civil, que reuneixen les condicions fixades per la llei Electoral

Constitució Espanyola, 9-12-1931

Exercicis

---

1. Quines característiques democràtiques apareixen als articles de la Constitució?
  2. Busca com estava estructurada la divisió de poders i la declaració de drets.
  3. Delimita cronològicament la Segona República Espanyola i assenyala els dos caps d'estat que va tenir així com els de l'etapa anterior i posterior a la República.
  4. Les últimes eleccions democràtiques per a escollir diputats al Congrés dels Diputats durant la República es van desenvolupar el 16 de febrer de 1936. Busca quan després es van poder fer altra vegada eleccions democràtiques a Espanya.
-

3.8. La Guerra Freda i la Descolonització

Una vegada acabada la Segona Guerra Mundial es va considerar que si bé l'experiència de les Societats de Nacions no havia estat positiva, era necessària l'existència d'un organisme que regulara les relacions entre tots els països.

Així reunits els països vencedors i un grapat dels neutrals a San Francisco (entre abril i juny de 1945), van decidir crear l'organització de les Nacions Unides que ha perdurat fins avui.

Aquesta al principi en conservarà els objectius: defensar els drets fonamentals, mantenir la pau arreu del món i millorar el benestar. També comptarà amb el suport de les principals potències militars i econòmiques per a recolzar-ne les decisions. Però mantindrà i arrossegirà de la Societat de Nacions un greu defecte: un funcionament no totalment democràtic.

Tanmateix, l'estructura i el funcionament de l'ONU en allò referent a possibles conflictes internacionals que preocupen a la societat d'estats mundials quedà en mans del seu

Consell de Seguretat, on els seus membres permanents (Xina, França, Gran Bretanya, Unió Soviètica i Estats Units), a través de la utilització del dret de vet, provocaria situacions crítiques en bloquejar mesures de necessària aplicació. Els "cinc grans" -l'aristocràcia del concert mundial- es reservaren un lloc clau en un organisme no menys clau per a les relacions internacionals. El Consell, a causa de la coexistència al seu si de quatre estats amb sistema econòmic capitalista -França, Gran Bretanya, els Estats Units i la Xina anterior a la revolució maoista-, la seua estratègia mundial i un estat amb sistema econòmic socialista -no menys mancat d'una estratègia mundial que els anteriors-, aparegué prompte com una caixa de ressonància de la bipolaritat i l'antagonisme entre dos models socials i dos estils enfrontats d'actuació exterior.

Víctor Morales, *Historia Universal Salvat*, Vol. IX

Exercicis

---

1. Investiga quines són les principals institucions de l'ONU i quines són les seves funcions; fes especial atenció al Consell de Seguretat.
  2. On creus que es troba el dèficit democràtic de l'ONU? Explica el perquè.
  3. Actualment, quin país ha substituït la Unió Soviètica dins del Consell de Seguretat? Té Xina el mateix règim polític que quan es va fundar l'ONU?
  4. Quin és el país que actualment condiona les actuacions de l'ONU, dins la pròpia política exterior? Per què? Cita exemples d'intervencions o de no intervencions degudes a aquest condicionament.
-

Un fet que canviarà radicalment les relacions internacionals a partir principalment dels anys seixanta serà la descolonització d'Àfrica i Àsia, la qual cosa provocarà l'aparició d'una quantitat important de països.

Si bé els països asiàtics aconseguiran la independència ben aviat, Filipines (1946), l'Índia i Pakistan (1947) o Indonèsia (1949), al continent africà la situació s'endarrerirà i es produirà de forma esglaonada de nord a sud a grans trets: durant els anys cinquanta seran els països àrabs del nord els protagonistes, els seixanta fonamentalment l'Àfrica central i, finalment, durant els seixanta i vuitanta els països de l'Àfrica austral.

Encara que alguns d'aquests països es faran en contra de la voluntat de la metròpoli, una primera ullada pot indicar que aquest fenomen suposa una extensió de la democràcia, la llibertat i l'autodeterminació arreu del món. A més, molts naixeran amb la bona voluntat de convertir-se en règims democràtics.

Tanmateix una mirada amb perspectiva històrica, mirant des dels anys seixanta fins avui, ens mostra una sèrie de problemes, alguns d'una gravetat tal que impedeixen la normalitat democràtica als nous països, i si ens fixem bé veurem que la majoria tenen un lligam estret amb la nova relació de dependència dels nous països envers les antigues colònies: és el neocolonialisme, el control econòmic i cultural que desgasta menys als països "rics", ja que no hi ha una ocupació fàctica del terri-

tori, però més difícil d'eliminar ja que moltes vegades va lligat a les "ajudes humanitàries".

L'essència del neocolonialisme és que el nou Estat és en teoria independent. En realitat, el sistema econòmic i, amb aquest, la seua política són dirigits des de fora.

Els mètodes i la forma d'aquesta direcció poden prendre diversos aspectes. Per exemple, en un cas extrem les tropes del poder imperialista poden ocupar el territori del nou Estat i controlar el seu govern. Tanmateix és més normal que el control "neocolonialista" siga exercit mitjançant mesures econòmiques o monetàries. El nou Estat serà obligat a comprar productes manufacturats de la potència imperialista mitjançant la prohibició d'importar productes competidors d'altres països. El control també es podrà fer mitjançant el control dels nomenaments de funcionaris fidels a la potència imperialista, el control a nivell internacional del canvi monetari o el domini del sistema bancari.

On existeix el neocolonialisme, el poder que exerceix el control és quasi sempre l'Estat que abans governava el territori però no sempre és així, per exemple Vietnam del Sud. És possible que el control "neocolonialista" siga exercit per un consorci d'interessos financers els quals no poden ser identificats amb un estat concret, per exemple el Congo.

El resultat del neocolonialisme és que el capital estranger s'utilitza més per a l'explotació que per al desenvolupament de les parts menys desfavorides del món. La inversió, sota el neocolonialisme, augmenta més del que disminueix la distància entre els països rics i pobres del món.

Nkrumah, Neocolonialismo, última etapa del imperialismo

Exercicis

---

1. En un mapa mut d'Àfrica i d'Àsia, assenyalats els noms dels països independitzats a partir de 1945, i marca'n la data d'independència.
  2. Fes un estudi d'aquests mateixos països en l'actualitat cercant quins podem identificar com a règims democràtics i quins no.
  3. Extrau del text els mètodes del neocolonialisme segons l'autor.
  4. Busca informació sobre l'autor del text i després de recollir-ne les principals dades biogràfiques, assenyalats si la seua trajectòria la podries considerar digna d'un demòcrata i raona la contestació.
-

3.9. Els nous moviments socials. La desaparició del bloc comunista

El final dels anys seixanta coneixerà l'esclat de moviments de protesta amb característiques diferents segons els llocs, però tindran en comú un cert sentiment de malestar enfront del sistema capitalista, i com a protagonistes els sectors joves de la població, concretament els estudiants universitaris.

Tal vegada el més famós de tots siga el maig del 68 a París, on es reuneixen diferents protestes: estrictament acadèmiques per les poques perspectives dels estudiants i per un sistema educatiu obsolet, sindicals de millora de les condicions laborals de la classe obrera, polítiques de refús de la vella política de partits encarnada en la figura del general de Gaulle i, finalment, lligades a aquest, de refús a l'estil

de vida occidental. Però, també tindrem altres moviments com aquell que es desenvolupa a les universitats californianes contra la guerra de Vietnam, la protesta txeca per l'ocupació soviètica, la protesta dels universitaris mexicans, reprimida de manera sagnant, o les manifestacions a les universitats espanyoles contra la dictadura de Franco.

Com en molts moviments de protesta els resultants van ser minsos però a la llarga apareixeran unes noves posicions sobre temes com el paper de la dona a la societat, no sols des del punt de vista polític (el dret al vot i a la participació política) sinó també econòmic (l'accés a tots tipus de treball i l'igualtat de salari); la protecció del medi ambient que es farà palesa amb l'aparició primer dels moviments de defensa del medi ambient (Greenpeace, Wild World Life, ADENA) i després dels partits ecologistes; i l'augment del nombre dels moviments pacifistes arreu del món així com dels defensors dels empresonats per "delictes" d'opinió i contra la pena de mort (Amnistia Internacional).

Altres temes com l'eutanàsia (recordem la pel·lícula d'Amenábar *Mar adentro*) o l'equiparació dels drets dels homosexuals amb els heterossexuals estan encara en debat.

Espanya està en camí de convertir-se en un dels països més avançats en matèria de drets entre les parelles homosexuals i heterossexuals. Fins a 1978 l'homosexualitat era encara considerada com un delictes pel qual es podia anar a la presó.(...) El postulat és simple: el matrimoni entre dues persones del mateix sexe equivaldrà, tant des del punt de vista dels drets com de les obligacions, al matrimoni entre un home i una dona. Dit d'una altra manera, els homosexuals podran casar-se i adoptar xiquets; (...) es beneficiaran de les disposicions previstes en temes com la jubilació, els drets de successió, de viduïtat, de residència, del dret de tutela o de nacionalitat; es beneficiaran igualment de totes les mesures que es refereixen als dies de vacances per casament o per les baixes per maternitat.

Si els homosexuals es poden casar a Bèlgica i Holanda, així com a cinc províncies canadenques i a l'estat de Massachusetts (Estats Units), és en l'adopció on Espanya serà un país pioner, ja que no hi haurà cap restricció.(...)

Segons una enquesta, el 62 per cent dels espanyols es declara favorable al matrimoni dels homosexuals. Aquesta gran acceptació explica sens dubte que el Partit Popular, qui durant vuit anys de govern ha refusat desenes de propostes de l'oposició sobre el tema, acaba de presentar un text "a favor d'unions civils estables", però refusa tota possibilitat d'adopció. Per contra, el portaveu de la Conferència Episcopal, Juan Antonio Martínez Camino, considera que la llei sobre el casament homosexual introduirà "un virus dins la societat", que "açò no ha existit mai en cap civilització i que va en contra de la raó". L'església ja ha criticat durament el nou projecte de llei que facilita el divorci o la supressió de l'ensenyament obligatori de la religió a l'escola. (...)

Les diferents associacions de gais i lesbianes han manifestat la seua alegria. Beatriz Gimeno, en nom de la Federació estatal de lesbianes, gais i transsexuals, recorda tanmateix el calvari de moltes persones que han conegut la presó, han hagut de viure amagades, han estat moltes vegades obligades a casar-se en contra de la seua voluntat, han estat sotmeses a tractaments psiquiàtrics i que mai imaginaren que una llei els donaria la seua dignitat.

Martine Silber, *Le Monde*, 3-10-2004

Exercicis

---

1. Quina és la proposta de la llei? De quin partit és el govern? Qui li dona suport?
  2. Què opinen l'oposició, l'església, els afectats i la gent en general? Per què creus que opinen d'aquesta manera?
  3. Creus que açò és una ampliació de la llibertat de les persones, de la democràcia? Què opines sobre el contingut de la llei? Raona la resposta.
  4. Aquesta és, només, una proposta del govern. Esbrina quin és el camí que segueix una proposta fins que es converteix en llei.
-

Durant la segona meitat dels anys vuitanta, coincidint amb el govern de Mikhail Gorbtxov, l'URSS i el bloc comunista, van començar el seu procés de descomposició, que culminarà en la creació d'un grapat de noves nacions a partir del territori de l'antiga URSS i, és clar, la total independència dels països d'Europa Oriental i de la resta del món que estaven sota la seua influència.

Quasi tots els nous països s'han volgut convertir en democràcies capitalistes a l'estil occidental, inclosa la mateixa Rússia la qual ha heretat el paper de gran potència de l'antiga URSS gràcies a l'arsenal nuclear.

Tanmateix els resultats han estat divergents segons els territoris ja que mentre a la majoria dels països d'Europa Oriental pareix que el sistema democràtic s'ha consolidat, la qual cosa els ha permès integrar-se a la Unió Europea (amb l'excepció de la majoria dels països de l'antiga Iugoslàvia) per a buscar-ne també la millora del nivell econòmic.

En canvi als països de l'antiga URSS (excepte a les repúbliques bàltiques), inclosa la mateixa Rússia, la tendència s'ha dirigit a la consolidació del poder personal dels seus principals dirigents, la majoria vinguts de l'antic aparell comunista, amb el suport de l'exèrcit i de les noves màfies que controlen els sectors més importants de l'economia. Mentrestant, el nivell de vida de la població d'aquests territoris es deteriora en no crear-se els llocs de treball promesos dins del nou sistema capitalista i mancar els antics mecanismes soviètics del treball assegurat (encara que poc rendible) i de redistribució social de la riquesa (encara que les altes jerarquies del partit visqueren molt millor). Finalment, s'uneix a tot açò la violència terrorista, mescla de nacionalisme separatista i integrisme islàmic, apareguda a la zona del Caucas.

El retall de la democràcia i del federalisme considerat en les reformes que va anunciar el passat dilluns el president rus, Vladímir Putin, va provocar un allau de crítiques per part de la majoria dels analistes, la premsa escrita i els polítics d'oposició. Els periòdics, dels que es deia que estaven pràcticament morts, van ressuscitar ahir i van demostrar que encara poden donar mostres d'independència. (...)

Les reformes propiciades pel líder rus, Vladímir Putin, tenen quatre components principals: els principis d'elecció dels dirigents regionals, el sistema de partits polítics, la lluita contra el terrorisme -que probablement abastarà la creació d'un poderós ministeri- i per

últim, allò més feble, la formació d'una "cambra pública", òrgan consultiu sense cap poder real. El més important és que els russos no poden escollir directament els líders provincials i republicans, sinó que aquests seran proposats pel cap de l'Estat i simplement ratificats pels parlamentaris locals. Per a molts, la mesura és no sols un retall a la democràcia, sinó el principi de la fi del federalisme a Rússia. (...)

La reforma del sistema polític propicia també l'enfortiment dels grans partits. El Kremlin vol crear un sistema d'alternança de dues organitzacions com el que es dona als Estats Units. Una organització ja existeix i és el partit favorable al govern "Rússia Unida"; ara hi hauria de crear com a contrapès un altre gran partit d'oposició però controlat pel poder.

Rodrigo Fernández, *El País*, 15-09-2004

Exercicis

---

1. Busca informació sobre els successos a l'escola del poble rus de Beslan els primers dies de setembre de 2004; fes el mateix sobre els esdeveniments dels últims quinze anys al territori rus de Txetxènia.
  2. Quines són les mesures proposades pel president rus Putin per a millorar la lluita contra les activitats terroristes dels moviments separatistes de Txetxènia?
  3. Creus que la millor manera de lluitar contra el terrorisme és retallant l'abast del sistema democràtic?
  4. Investiga la curta història de Rússia des del nomenament de Boris Jelcin com a president fins ara i després raona si es pot considerar un país autènticament democràtic.
-

4. La democràcia espanyola actual

Després de mort del dictador F. Franco el 1975, comença un període històric anomenat transició democràtica durant el qual mitjançant diversos procediments i mecanismes polítics es passarà de la dictadura a la democràcia. El document que millor expressa aquest canvi és la Constitució de 1978, base jurídica de l'actual sistema democràtic, ja que hi estan reflectides les institucions democràtiques, els drets fonamentals de les persones i sobretot l'origen del poder que fa possible tot açò, que és el conjunt dels ciutadans i ciutadanes, és a dir, el poble.

La lectura, la reflexió i el comentari de la Constitució són necessaris per a conèixer les característiques i les mancances de la democràcia espanyola actual. No obstant, durant els tres anys que van passar des de la mort del dictador F. Franco a l'aprovació de la Constitució van ocórrer una sèrie de fets polítics que van portar l'incertesa sobre el futur de la democràcia a Espanya. Per una banda, una part de la societat era partidària d'un trencament radical respecte al sistema anterior, per altra hi havia una part important que pensava que s'havia de continuar igual que en

l'època franquista, per últim hi va haver moltes persones que pensaven que el canvi havia de fer-se segons una evolució pacífica des de dins del sistema anterior. Encara que finalment el canvi es va fer segons aquesta última opció, avui en dia segueix el debat sobre si va ser aquest el millor camí per a restablir la democràcia.

CRONOLOGIA DE LA TRANSICIÓ DEMOCRÀTICA FINS L'APROVACIÓ DE LA CONSTITUCIÓ DE 1978

- 1975 (nov.) Mort del general Franco. Comença el regnat de Joan Carles I. Govern de **Carlos Arias Navarro** amb un programa de reformes sense canviar res fonamental del règim franquista anterior.
- 1976 (jul.) Govern d'**Adolfo Suárez González**. (des.) Aprovació per referèndum popular de la Llei per a la Reforma Política (LRP).
- 1977 (feb.) Decret llei que regulava la creació de partits polítics. (abr.) Legalització del Partit Comunista d'Espanya i convocatòria d'eleccions generals a Corts Constituents. (jun.) Celebració de les eleccions. (oct.) Pactes de la Moncloa.
- 1978 (des.) Aprovació de la Constitució per referèndum.

RESULTATS DE LES ELECCIONS GENERALS A CORTS CONSTITUENTS (15-JUNY-1977)

Partits i coalicions polítiques	Nombre de vots	%	escons
Unió de Centre Democràtic (UCD)	6.309.517	34'5	165
Socialistes(PSOE-PSC)	5.338.107	29,2	118
Comunistes (PCE-PSUC)	1.711.903	9,4	20
Aliança Popular (AP)	1.471.527	8'0	16
Partit Socialista Popular (PSP)	816.754	4'5	6
Pacte Democràtic per Catalunya (PDC)	514.647	2'8	11
Partit Nacionalista Basc (PNB)	296.193	1'6	8
Unió del Centre i la Democràcia (UCDCC)	172.791	0'9	2
Esquerra de Catalunya (EC)	143.954	0'8	1
Candidatura Independent Centro(CIC-CAI)	67.017	0'4	2
Euzkadiko Ezquerra (EE)	61.417	0'3	1

Nota: Només es refereix als que obtingueren representació parlamentària.
Font: Junta Electoral.

Davant l'anàlisi d'una Constitució democràtica com la d'Espanya de 1978, en primer lloc hem de saber què és una Constitució. Segons la persona que conteste donarà una resposta o una altra (per exemple, hi ha persones que afirmen que les lleis

fonamentals de l'etapa franquista són una Constitució). Però nosaltres hem de basar-nos en un model democràtic com la nostra actual Constitució, la de 1978. Una Constitució aprovada, per tant, segons el sistema polític democràtic en el qual tots els ciutadans i les ciutadanes majors d'edat, mitjançant unes eleccions lliures, van elegir els seus representants per a elaborar, debatre i aprovar el text constitucional. Després es va celebrar una consulta popular -referèndum-, en què van participar una altra vegada tots els ciutadans i les ciutadanes que van ratificar aquell text, el 6 de desembre de 1978.

És oportú, doncs, reservar el terme Constitució a aquelles lleis que regulen els poders de l'Estat i que reconeixen i garanteixen els drets fonamentals dels ciutadans com a límits enfront de l'Estat i com a exigències que es poden dur contra aquest, partint d'uns principis democràtics, l'arrel dels quals consisteix en la proclamació de la sobirania del poble, és a dir, en el reconeixement que tots els poders de l'Estat emanen del poble i troben la seua limitació i el seu fi en la realització d'uns valors democràtics explícits i condensats en aquests dos: la llibertat i la igualtat.

Francisco Tomas y Valiente

Exercicis

---

1. La Constitució es va aprovar en el context de la transició democràtica. Explica el significat del canvi, personatges i cronologia d'aquest període històric en la història recent d'Espanya.
  2. Com definiries amb les teues paraules una Constitució democràtica?
  3. Digues el caràcter polític dels cinc primers partits més votats.
  4. Hi ha partits d'àmbit regionalista? De quines regions? Quin caràcter tenen?
-

La Constitució és una obra jurídica que té 169 articles, els quals representen principis legals que s'han seguit de tal manera que qualsevol llei que s'aprove ha d'estar d'acord amb els corresponents articles.

De vegades poden haver-hi dubtes sobre si una llei aprovada segueix els articles de la Constitució, aleshores s'acudeix a l'anomenat Tribunal Constitucional que dictamina si la llei aprovada està o no d'acord amb la Constitució. Si no està d'acord, la llei ha de ser retirada. Alguns exemples d'articles:

Art. 14: Els espanyols són iguals davant de la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixement, raça, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Art. 45. 2: Els poders públics vetllaran per la utilització racional de tots els recursos naturals, amb la finalitat de protegir i millorar la qualitat de vida i defensar i restaurar el medi ambient, recolzant-se en la indispensable solidaritat col·lectiva.

Art. 47: Tots els espanyols tenen dret a gaudir d'un habitatge digne i adequat. Els poders públics promouran les condicions necessàries i establiran les normes pertinents per fer efectiu aquest dret, regulant la utilització del sol d'acord amb l'interès general per impedir l'especulació.

Art. 51: La Corona d'Espanya és hereditària en els successors de la S. M. En Joan Carles I de Borbó, legítim hereu de la dinastia històrica. La successió en el tron seguirà l'ordre regular de primogenitura i representació, essent preferida sempre la línia anterior a les posteriors; en la mateixa línia, el grau més pròxim al més remot; en el mateix grau, el baró a la dona, i en el mateix sexe, la persona de més edat a la de menys.

Art. 66. 2: Les Corts Generals exerceixen la potestat legislativa de l'Estat, aproven els seus Pressupostos, controlen l'acció del govern i tenen les altres competències que li atribueix la Constitució.

Com podem observar la Constitució abraça temes molt diferents de la vida quotidiana: polítics, socials, econòmics, etc. En realitat podríem dir que molts aspectes fonamentals de la nostra vida social estan aquí considerats, perquè la Constitució té entre altres finalitats regular la vida social a Espanya tot mantenint i preservant els drets individuals, amb la millor harmonia possible.

En la Constitució també s'aprecia el sistema representatiu de la democràcia, la aconfessionalitat de l'Estat, la presència del monarca com a cap de l'estat i l'organització territorial en autonomies.

Tanmateix, no pensem que la Constitució és un cos de lleis absolutament perfecte, etern, immutable. De fet hi ha articles (del 166 al 169) que preveuen les possibles reformes per tal d'adequar-se als nous temps, ja que han passat més de vint-i-cinc anys des de la seua aprovació, i a part, també poden servir per a corregir algunes mancances. Ara bé, per tal de fer reformes és necessari que es posen d'acord el 60 per cent de diputats i senadors en primera instància.

Alhora de contestar les preguntes, fixem-nos en primer lloc que, en els diferents articles, s'utilitza un cert llenguatge jurídic que convé esbrinar:

Exercicis

---

1. Què signifiquen els següents termes? potestat legislativa, poders públics, discriminació, especulació, normes pertinents, competències, aconfessionalitat. (Contesta amb paraules que tu compregues i posa exemples per a concretar la definició)
  2. En un d'aquests articles apareix esmentada una institució que representa un dels tres poders principals de l'Estat. Explica quins són els altres dos poders i en un exemplar de la Constitució busca en quins articles estan reflectits.
  3. L'article 14 ens parla de la igualtat de tots els espanyols davant de la llei. És que en etapes històriques anteriors hi ha hagut desigualtat? Si la contestació és afirmativa, digues en quines etapes i per quins conceptes.
  4. Creus que actualment es donen les condicions adequades perquè es pugui complir l'article 47? Per què?
  5. Trobes alguna mancança de democràcia en algun dels articles assenyalats? Explica-ho.
-

En l'apartat segon de l'article primer diu explícitament que la sobirania nacional resideix en el poble espanyol, del qual emanen els poders de l'estat. Aquest és un dels pilars de la democràcia, ja que ens diu que a partir del poble espanyol ve tot el poder de l'estat, o siga tota la democràcia arranca d'aquest concepte amb la condició de la igualtat i la llibertat de tots els ciutadans.

Ara bé, la democràcia pot tenir moltes aplicacions i hauria d'estendre's a tots els àmbits de la vida quotidiana, no només als mecanismes polítics de representació, com les eleccions. Per això és necessària la formació democràtica de tots els ciutadans.

Exercicis

---

1. Creus que la democràcia s'aplica a tots els àmbits de la vida quotidiana (econòmics, socials, esportius, familiars, empresarials, religiosos, etc.) ?.
  2. Creus que a Espanya hi ha institucions públiques o privades que no són democràtiques? Quines són? Per què?
  3. Fes una redacció on reflexiones sobre la teua formació democràtica i tracta temes com la violència contra les dones, la corrupció urbanística, el no acceptar condemnes judicials donant suport als delinqüents, defraudar la hisenda pública, afavorir alguna persona esperant-ne l'ajuda posterior i no acomplir les normes de trànsit.
-

Bibliografia

Per a finalitzar presentem una bibliografia que no pretén ser exhaustiva sinó solament vol nomenar els principals llibres i altres documents que hem emprat. Cal remarcar que la traducció al català dels textos ha estat realitzada pels autors.

- Alonso, I. i M. Belinchón (1989): *Otra visión de la Revolución Industrial británica: Presencia de las Mujeres. Recopilación de textos y materiales*, València, Generalitat Valenciana.
- Aparicio, M. A. (1981): *Introducción al sistema político y constitucional español*, Barcelona, Ariel.
- Aristòtil (1954): *La Política*, Barcelona, Iberia.
- Dahl, R. (1999): *La democracia. Una guía para los ciudadanos*, Madrid, Taurus.
- De Los Rios, F. (1970): *Mi viaje a la Rusia soviética*, Madrid, Alianza.
- Diderot, D'alambert (1974): *L'Enciclopedia (selección)*, Madrid, Guadarrama
- Doval, G. (1995): *Nuevo diccionario de historia*, Madrid, Temas de Hoy.
- Dunn, J. (dir.) (1995): *Democracia. El viaje inacabado (508 a. C. - 1993 d. C.)*, Barcelona, Tusquets.

- Garrido, J. M^a (1970): *El materialismo histórico*, Algorta (Vizcaya), Zero.
- Giner, S. (1976): *Sociología*, Barcelona, Península.
- (1978): *Historia del pensamiento social*, Barcelona, Ariel.
- Grup Germania 75 (1978): *Materiales para la clase*, Madrid, Anaya.
- Held, D.(2001): *Modelos de democracia*, Madrid, Alianza.
- Hobsbawm, E. (1995): *Historia del siglo XX*, Barcelona, Crítica.
- López Cordón, Mª V. i J. U. Martínez Carreras (1985): *Análisis y comentarios de textos históricos II. Edad Moderna y Contemporánea*, Madrid, Alhambra.
- Lemarchand, Ph.(1999): *Atlas de Estados Unidos. La paradoja del poder*, Madrid, Acento.
- Lozano, A. i E. Mitre (1984): *Análisis y comentarios de textos históricos I. Edad Antigua y Media*, Madrid, Alhambra.
- Marx, K. i F. Engels (1977): *El Manifiesto Comunista*, Madrid, Ayuso.
- Ministerio Educacion y Ciencia (1981): *Constitución Española. Cuadernos legislativos*, Madrid.
- Musti, D. (2000): *Demokratia. Orígenes de una idea*, Madrid, Alianza.
- Payne, S. G.(1982): *El fascismo*, Madrid, Alianza.
- Pestaña, A. (1968): *Informe de mi estancia en la URSS*, Madrid, ZYX.
- Tuñón de Lara, M. (1973): *Medio siglo de cultura española*, Madrid, Tecnos.
- Vachet, A.(1972): *La ideología liberal*, Madrid, Fundamentos.
- VV.AA. (1980): *Historia Universal*, 10 volums, Barcelona, Salvat.
- VV.AA. (1983): *Historia Universal del Siglo XX*, 36 volums, Madrid, Historia 16.
- VV.AA. (1980): *Los inicios del constitucionalismo español*, València, Universidad de València ICE.
- Wheare, K.C. (1971): *Las constituciones modernas*, Barcelona, Labor.
- Wiskemann, E. (1984): *La Europa de los dictadores*, Madrid, Siglo XXI.